

tamamlanmış müellif hattı nüshası British Museum'da (Or., nr. 4185/1) bulunmaktadır (Rieu, *Suppl.*, nr. 852; Brockelmann, *GAL*, II, 582; *Suppl.*, I, 197). 6. *Şerhu'r-Risâleti'l-Endelüsiyye fi'l-'arûz*. 1155 (1742) yılında yazılan ve Ebû'l-Ceyş el-Ensârî el-Endelûsî'ye ait *Kitâbü'l-'Arûz*'un şerhi olan bu eserin Süleymaniye (Fâtih, nr. 5349/6), Wien (nr. 223) ve Princeton Üniversitesi (Mach, nr. 3833) kütüphanelerinde birer nüshası bulunmaktadır (ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, I, 378; II, 582; *Suppl.*, I, 544).

G) *İlm-i Mîkât*. Dâvûd-i Karsî'nin kubenin tayini ve ibadet vakitlerinin belirlenmesiyle ilgili iki risâleye de şerh yazdığı tesbit edilmiştir. 1. *Şerhu'r-Risâleti'l-fethiyye fi'l-'a'mâlî'l-ceybiyye*. Bedreddin el-Mardîni'nin konuyla ilgili eserinin şerhidir. 1162 (1749) yılından önce yazdığı bu eserin Süleymaniye (Lâleli, nr. 2761/4), Balıkesir İl Halk (nr. 1069/2) kütüphaneleriyle Mısır Millî Kütüphanesi'nde (Tal'at, Mecmûalar, 366/1; bk. King, I, 552; II, 504) nüshaları bulunmaktadır. 2. *Şerhu Risâle fi'l-'amel bi'r-rub' el-mevsûm bi'l-mukânâtât*. İbnü'l-Mecdi'ye ait risâlenin şerhi olup 15 Zilhicce 1154 (21 Şubat 1742) tarihli müellif nüshası Gotha'da bulunmaktadır (Pertsch, III, nr. 1418). Eserin Balıkesir İl Halk Kütüphanesi'nde de (nr. 1069/2) sonu eksik bir nüshası vardır.

Bunlardan başka Dâvûd-ı Karsî'nin, *Takrîrât-ı Dâvûd Efendi* olarak da bilinen, kendisinin çeşitli ilim dallarıyla ilgili Arapça ve Türkçe bazı not ve takrirlerinin bulunduğu, otuz üç ana başlık ihtiva eden *Ma'lûmât* adlı bir eseri de vardır. *Ma'lûmât*'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde üç (Kasîdecizâde, nr. 664/3; Fâtih, nr. 5349/5; Denizli, nr. 402/2), Köprülü (III. Kısım, nr. 705/39) ve Saraybosna Gazi Hüsrev Bey (nr. 672/9; bk. Dobraca, I, 504) kütüphanelerinde birer nüshası bulunmaktadır.

Dâvûd-i Karsî'ye kütüphane ve kataloglarda nüshaları bulunamayan şu eserler de nisbet edilmiştir: *Mecma'u'l-bah-reyn fi tefsiri'l-Kur'an*, *Hulûsatü'l-havâşî 'alâ Tefsiri'l-Kâdi el-Beyzâvî*, *Risâle fi tavzihi'l-mukaddimâti'l-erba'a*, *Ta'likât 'alâ kavlihi te'âlâ "Ma nensah min âyetin"* (Âkifzâde el-Amâsî, vr. 138), Türkçe *Şerh-i Tarikat-i Muhammediyye* (Silleli Osman Hamdi, s. 11).

Silleli Osman Hamdi tarafından Dâvûd-i Karsî'ye izâfe edilen (a.g.e., s. 11) *Şerhu's-Şemsiyye fi'l-manâhik* adlı eser, umumiyetle Dâvûd-i Karsî ile karıştırılan Kara Dâvud'a ait olup tam adı *Hâşiyetü*

Küçük 'alâ Şerhi's-Şemsiyye'dir (*Keşfü'z-zûnun*, II, 1063; Voorhoeve, s. 311). Âkifzâde el-Amâsî de ona *Şerhu'd-De-lâil* adlı bir eser nisbet etmiştir (*el-Mecmû'*, vr. 138). Ancak bu Türkçe *Delâilü'l-hayrât* şerhinin müellifi, Dâvûd-i Karsî ile yakınlığı bulunmayan ve 1170'te (1756) vefat eden Karadâvudzâde Şeyh Mehmed Efendi'dir (*Hediyetü'l-'ârifîn*, II, 331, *İzâhu'l-meknûn*, I, 340; *Osmanlı Müellifleri*, I, 399). Bursalı Mehmed Tâhir tarafından (a.g.e., I, 399) Dâvûd-i Karsî'nin eserleri arasında zikredilen ve Köprülü Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan (III. Kısım, nr. 58) *Şerhu'l-Menâr fi'l-uşûl* adlı eserin de ona değil Kara Dâvud'a veya Dâvûd b. Kemâl el-Kocevî'ye ait olması ihtimali daha kuvvetlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, eş-Şekā'îk, s. 399-400; *Keşfü'z-zûnun*, II, 1063; Âkifzâde el-Amâsî, *el-Mecmû' fi'l-meshâd ve'l-mesmû'*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2527, vr. 138; Silleli Osman Hamdi, "Terceme-i Müellif" (Dâvûd-i Karsî, *Risâle fi beyâni mes'ele'ti'l-ihtiyârâtî'l-cüz'iyye ve'l-id-râkâtî'l-kalbiyye* içinde), İstanbul 1312, s. 11; *Osmanlı Müellifleri*, I, 309, 338-339, 384, 399; II, 57; Serkis, *Mu'cem*, I, 861; II, 1503, 1525; Brockelmann, *GAL*, I, 378; II, 487, 579, 582, 584; *Suppl.*, I, 197, 544, 843; II, 304, 321, 437, 498, 564, 650, 654; *İzâhu'l-meknûn*, I, 3, 310, 340; II, 233; *Hediyetü'l-'ârifîn*, I, 363, 659; II, 331, 458, 570; Flügel, *Handschriften*, nr. 223; Pertsch, *Gotha*, III, nr. 1418; Ahlwardt, *Verzeichniss*, nr. 2003, 2281, 6821; Rieu, *Catalogue*, s. 5^b-6^b; a.m.f., *Suppl.*, nr. 852; *Fihristü'l-kütübi'l-'Arabîyyeti'l-mahfûza bi'l-kütübhaneti'l-Hidviyye*, Kahire 1308-10, I, 182, 224; II, 24, 31, 271; VII/2, s. 599; *Fihristü'l-hizâneti'l-Tey-mâriyye*, Kahire 1367-69/1948-50, II, 85; III, 240; *Fihristü'l-mektebeti'l-Ezheriyye*, Kahire 1369/1950, III, 421; M. E. Tales, *el-Keşşâf 'an mahfûzâti hazâ'ini kütübî'l-evkâf*, Bağdad 1372/1953, s. 305; Fuâd Seyyid, *Dârü'l-Kütübî'l-Mişriyye*, *Fihristü'l-mahfûzât I: Muştalahu'l-hadîs*, Kahire 1375/1956, s. 245-246; a.m.f., *Fihristü'l-mahfûzât*, Kahire 1380-83/1961-63, I, 364; II, 19; P. Voorhoeve, *Handlist of Arabic Manuscripts*, Leiden 1957, s. 311; Ziriklî, II, 334; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IV, 142; K. Petracek v.dğr., *Arabische, Türkische und Persische Handschriften der Universitäts-bibliothek in Bratislava*, Bratislava 1961, nr. 237, 278, 496; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 11-12; K. Dobraca, *Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*, Sarajevo 1963-79, I, 122, 243-244, 428-429, 472-473, 504; R. Mach, *Catalogue of Arabic Manuscripts in the Garrett Collection Princeton University Library*, Princeton-New Jersey 1977, nr. 559, 3190, 3254, 3408, 3833; Hivzija Hasandedić, *Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*, Mostar 1977, nr. 297/10-11; D. A. King, *Fihristü'l-mahfûzât I: 'İlmîyyeti'l-mahfûza bi-Dârü'l-Kütübî'l-Mişriyye*, Kahire 1981-86, I, 552; II, 504; Şeşen, *Fihristü mahfûzât*, III, 33, 117, 153, 154, 333, 361.

CEMİL AKPINAR

DÂVÜD-i KAYSERİ

(داود قيسري)

(ö. 751/1350)

Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde yaşayan mutasavvıf ve ilk Osmanlı müderrisi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Kaynaklar, hocaları arasında gösterilen Kadı Sirâceddin el-Urmevî'nin Kayseri'den Konya'ya başkadi olarak tayin edildiği 1273'te Dâvûd-i Kayserî'nin on iki on beş yaşları arasında olduğunu bildirdiklerine göre 1260 yılı civarında doğduğu söylenebilir. Bazı eserlerde Karaman'da dünyaya geldiği kaydedilmekle birlikte (Brockelmann, *GAL*, II, 299) çoğunda doğum yeri olarak Kayseri gösterilmiştir. Nitekim kendisi de nisbesini "er-Rûmî el-Kayserî" şeklinde verir. Dâvûd-i Kayserî'den söz eden çağdaş yazarlar onun Türk olduğunu belirtirken H. Corbin hiçbir delil göstermeden onu İranlı bir mutasavvıf ve filozof olarak tanıtır (*Histoire de la philosophie islamique*, III, 1289). Öte yandan aynı yazar bir başka eserinde Kayseri'de doğduğunu ve Anadolu kökenli olduğunu söyler (*Corps spirituel et terre céleste*, s. 139).

Dâvûd-i Kayserî tahsil hayatına Kayseri'de başladı. Dinî ve naklî ilimleri öğrendikten sonra özellikle dinî ilimlerde bilgisini arttırmak için Mısır'a gitti. Mısır'a ne zaman gittiği, orada ne kadar kaldığı, kimlerden ders aldığı ve ne zaman Anadolu'ya döndüğü belli değildir. Bazı kaynaklar onun Sadreddin Konevî'nin öğrencisi olduğunu kaydedenlerse de bunun doğru olması mümkün değildir. Çünkü Dâvûd-i Kayserî'nin tahsil için Konya'ya gittiğine dair hiçbir rivayet yoktur. Ayrıca Konevî'nin öldüğü tarihten (1274) bir yıl önce Konya'ya tayin edilen hocası Urmevî ile buraya gelmiş olsa bile bu yıllarda çok genç yaşta olduğundan tasavvufu ilgisi olmaması gerekir. Yine bazı kaynaklar, onun Mısır dönüşü Kayseri'ye değil Bursa'ya gittiğini kaydederse de (Kefevî, vr. 192^a) bu konuda kesin bilgi yoktur.

Dâvûd-i Kayserî, Sadreddin Konevî'den tasavvuf öğrenmek için Konya'ya gelen ve onun ölümünden önce Anadolu'dan ayrıldığı bilinen, tasavvuf yolunda üstadı olduğunu söylediği Abdürrez-zâk el-Kâşânî ile (ö. 1329) muhtemelen İran'ın Sâve şehrinde tanıştı. Orhan Gazi, 1336 yılında inşaatı biten İznik'teki

ilk Osmanlı medresesinin müderrisliği-ne Dâvûd-i Kayserî'yi 30 akçe maaşla tayin etti. Ölümüne kadar on beş yıla yakın bir süre bu görevde kalan Dâvûd-i Kayserî bir yandan öğrenci yetiştirirken bir yandan da eserlerini kaleme aldı. Onun İznik medresesinde okuttuğu dersler hakkında bilgi bulunmamakla birlikte hadis ve fıkıh gibi dinî ilimlerin yanı sıra felsefe ve mantık gibi aklî ilimler okuttuğu söylenebilir. Kaynaklarda Şeyh Edebâli, Yûnus Emre, Geyikli Baba ve Hacı Bektâş-ı Velî'nin çağdaşı olarak gösterilir (Âşıkpaşazâde, s. 42-43). Kaynakların çoğunda 751'de (1350) İznik'te vefat ettiği bildirilirse de kendisinden bahseden bazı eserlerde 745 (1344) (*Sicill-i Osmânî*, II, 323), 1335 (Yurdaydın, s. 100) gibi farklı tarihler de verilmiştir. Mezarının İznik'te Çandarlı Halil Paşa Camii'nin karşısında bugün Çınardibi denilen yerde olduğu rivayet edilmektedir. Dâvûd-i Kayserî'nin vefatından sonra yerine öğrencisi Tâceddin Geredeî tayin edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk müderrisi ve ilk düşünürlerinden biri olan Dâvûd-i Kayserî'nin eserlerinden dinî ve aklî ilimlerde iyi bir öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Dinî ilimlerden bilhassa fıkıh ve hadis sahalarında derin bilgiye sahipti. Ancak daha ziyade tasavvuf, kelâm ve felsefe alanlarındaki dirayetiyle temayüz etti.

Zâhirî ilimlerle tasavvufu kendinde birleştiren Dâvûd-i Kayserî özellikle İbnü'l-Fârız, İbnü'l-Arabî ve Abdürrezzâk el-Kâşânî gibi büyük sûfilerin geliştirip sistemeştirdikleri **vahdet-i vücûd*** nazariyesini benimsemiştir. Ayrıca Aristo gibi Yunan filozoflarıyla Ebû'l-Berekât el-Bağdâdî gibi İslâm filozoflarını tenkit edebilecek seviyede felsefe bilgisine sahipti. **Vahdet-i vücûd** nazariyesini felsefî mahiyette yorumlayan ve savunan ilk sûfî müelliftir. Bu görüş, onun eserleri sayesinde Anadolu'nun dışında özellikle İran'da yayılma imkânı bulmuştur.

Dâvûd-i Kayserî, tasavvufî düşünce açısından İbnü'l-Arabî'nin yolunu takip etmekle birlikte tarikat mensubu ve irşad faaliyeti yürüten bir şeyh değildir. Bazı kaynaklarda İbnü'l-Arabî'ye nisbet edilen Ekberîyye tarikatı müntesibi olarak gösterilmesi, Şeyh-i Ekber'in düşünce sistemini benimsemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Ekberîyye diğer tarikatlar gibi âdâb ve erkânı olan bir tarikat değildir. Bu kaynaklarda Dâvûd-i

Kayserî'nin tarikat silsilesi, hocası Abdürrezzâk el-Kâşânî ve Sadreddin Konevî vasıtasıyla İbnü'l-Arabî'ye ulaştırılmaktadır.

Dâvûd-i Kayserî tabiat felsefesiyle ilgili görüşleri açısından da önemli bir düşünürdür. Tabiatıta var olan her şeyin esasını ve bütün tabiat olaylarını enerji ve enerji değişimiyle açıklayan fizik ve felsefe doktrini enerjetizmi, Batı'da bu görüşün kurucusu olan Wilhelm Ostwald'dan (ö. 1932) altı yüzyıl önce Dâvûd-i Kayserî temellendirmiştir. Ona göre tabiatın da içinde yer aldığı görünür görünmez maddî ve ruhî bütün varlıkların toplamı olan âlem Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisidir. "Küllî unsur" adını verdiği tabiatdaki her şey atom (cüz) ve moleküllerden (mürekkab) teşekkül etmiştir. Varlıkların nitelik ve niceliğini atom ve moleküller tayin eder. Tabiat kendi özünde enerjiden ibarettir. Enerjinin özelliği ve tezahürü ışık ve ateş olmasıdır. Dâvûd-i Kayserî bu fikrini, "Sonra O, özü duhân olan gökyüzüne yöneldi" (Fussilet 41/11) âyetinde geçen "duhân" kelimesine dayandırır. Ona göre tabiatdaki her şeyin kendisinden oluştuğu duhân enerjinin şekil almamış durumudur. İlk enerji olan duhân zaman içinde çok çeşitli formlar almış ve varlıkların şeklini belirleyen dört unsura (su, hava, ateş ve toprak) dönüşmüştür. Öte yandan Demokritos gibi varlıkların atomlardan ve moleküllerden teşekkül ettiğini, ancak kendisinden önceki Yunan filozofları ve onların takipçisi olan müslüman atomist filozoflardan farklı olarak atomların enerji yüklü olduğunu söyler. Dâvûd-i Kayserî bu konudaki görüşünü, "Tabiat ışık veren ve yakıcı özelliğe sahip olan genel toplam enerjidir" cümlesiyle özetler. Aynı fikirler, XIX. yüzyılın sonlarında enerjinin sakınımı, termodinamik ve entropi kanunlarından esinlenerek W. Ostwald tarafından ortaya konulmuştur.

Dâvûd-i Kayserî'nin düşünce sisteminde metafizik ve fizikî açıdan suyun özel bir yeri vardır. Rahmânî nefes (en-nefesü'r-rahmânî), küllî madde (el-heyûle'l-küllîyye), asıl cevher (el-cevherü'l-aslî) olarak nitelediği su, hayat sırrının kendi içinde eridiği temel bir unsurdur; hayatın sırrıdır. "Su, varlıkları teşkil eden bütün unsurları kendisinde bulundurur" diyen Dâvûd-i Kayserî bu fikirlerini, "Canlı olan her şeyi sudan yarattık" (el-Enbiyâ 21/30) meâlindeki âyete dayandırır. Su bir yandan ilâhî bilgiyi ve hayatı temsil eder-

ken aynı zamanda bunların yansıması olan tabiat hayatının kendisi, onun sırrının temelidir. Bu mânada su yaratıcı ve üretici bir unsurdur. Allah'ın hayat sıfatı, celâl sıfatıyla yarattığı maddî su da ve heybet sıfatıyla yarattığı maddî ateşte iki yönlü olarak yansımış, su ve ateş Allah'ın arzusuna boyun eğerek birleşmiş, bu birleşmeden enerji bulutu olan duhân meydana gelmiştir. Bulutun hafif ve latif kısmından gökler ve gök cisimleri, kaba ve ağır kısmından toprak oluşmuş, böylece hayat denen olay başlamıştır.

Kâinata var olan her şeyin canlı olduğunu kabul eden tümcanlılık (panbiyizm) nazariyesini Mevlânâ ve İbnü'l-Arabî gibi mutasavvıflarda bulmak mümkündür. Bu mutasavvıf düşünürler gibi Dâvûd-i Kayserî de benimsediği vahdet-i vücûd görüşünün mantıkî bir sonucu olarak kâinattaki her şeyin canlı olduğunu söyler. Çünkü kâinata ne varsa hepsi Allah'ın hay ve hayat sıfatının yansımasıyla var olmuştur. Allah'ın bu sıfatlarının tecellisi olan her varlık O'nun gibi canlıdır. Dolayısıyla kâinata canlı (organik) ve cansız (inorganik) ayrımı yoktur. Fakat insanlar bunu çıplak gözle açıkça göremezler. Dâvûd-i Kayserî, yer ve göklerdeki her şeyin Allah'ı tesbih ettiğini (el-İsrâ 17/44), onların sabah akşam ister istemez Allah'a secde ettiklerini (er-Râd 13/15) bildiren âyetlerdeki tesbih ve secde keyfiyetinin gerçek anlamda olduğunu söyleyerek âyetlere mecazî mânâ veren kelâm ve tefsir âlimlerinden ayrılır. Ona göre varlıklar sadece lisân-ı hâl ile değil tabii hayattan kaynaklanan şuur ve ilimle Allah'ı zikrederler.

Dâvûd-i Kayserî, *Nihâyetü'l-beyân fî dirâyeti'z-zamân* adlı eserinde zamanın mahiyetini araştırarak bir zaman felsefesi temellendirmeye çalışmıştır. Zaman konusunda kendisinden önce ortaya konan Aristo ve Ebû'l-Berekât el-Bağdâdî'nin görüşlerini özetledikten sonra bunların tenkidini yapmış ve kendi görüşünü ortaya koymuştur. Ona göre fizikî zaman aynı zamanda matematiksel bir zamandır. Bu da varlıklar arasındaki ilişkinin süresinin ölçümüdür. O halde fizikî zaman ampirik bir zamandır (*Nihâyetü'l-beyân*, vr. 68^b vd.).

Vahdet-i vücûd nazariyesinin yanı sıra Allah aşkı ve bu aşkın insana verdiği sarhoşluk da tasavvufun en önemli konularından biridir. Zâhir ulemâsı in-

sanın Allah'a âşık olamayacağını ileri sürerek süfilere itiraz etmişse de süfiler bu konuyu işlemeye devam etmişlerdir. Dâvüd-i Kayserî, İbnü'l-Fârîz'ın ilâhî aşkı anlattığı *el-Kaşıdetü'l-mîmiyye*'sine yazdığı şerhte ve bu şerhin girişinde bu konudaki görüşlerini açıklamıştır. Ona göre ilâhî aşk, insanın Allah'ın cemâl ve celâli karşısında duyduğu heyecan ve derin sevgidir. İnsan elest bezminde, "Ben sizin rabbiniz değil miyim" sorusuna "evet" demiş ve bu arada Allah'ı müşahade etmekle sarhoş olmuştur. İnsan dünyaya gelince bu sarhoşluğunu dili, kalbi ve ruhuyla Allah'ı zikrederek yeniden hatırlamak suretiyle bu dünyada da ilâhî sarhoşluğa düşebilir. Bu sarhoşluğun şarabı Allah'ı sürekli şekilde anmaktır.

Dâvüd-i Kayserî, tevhid konusunu avamın ve havassın tevhidi şeklinde ikiye ayırarak inceler. Kelime-i tevhidi dil ile söyleyip kalp ile tasdik etmekten ibaret olan avamın tevhidi tevhidlerin en alt mertebesidir. Bu tevhide mantıkî kıyaslama ve istidlâl, peygamberleri taklit veya bu iki yolun birleştirilmesiyle ulaşılır. Ona göre halkın tevhidine birinci yolla elde edilirse istidlâlî tevhid, ikinci yolla elde edilirse naklî tevhid, üçüncü yolla elde edilirse istidlâlî-naklî tevhid adlı verilir. İnsan ayrıca bunların ötesinde üstün bir aklı çaba ile tevhide ulaşırsa buna da istidlâlî-aklî tevhid denilir.

Havassın tevhidi avamın tevhidinin üstündedir; bu, şuurla yaşanan mutasavvıfların ulaştıkları tevhid olup fiillerin, sıfatların ve zâtın tevhidi olmak üzere üçe ayrılır. Üç çeşit tevhide "beraberce yaşanan tevhid" (et-tevhidü's-şühûdiyye) adını veren Dâvüd-i Kayserî'ye göre tevhidin dinî, mantıkî ve aklî veya ontolojik üç temeli vardır. Dinî tevhid insanın, peygamberlerin ve dinlerin öğretilerini takip ederek Allah'ın birliğini kabul etmesidir. Mantıkî ve aklî tevhid, insanın kendi düşüncelerinin kendisini Allah'ın varlık ve birliğine götürmesidir. Ontolojik tevhid ise insanın bir şuur varlığı olarak Allah'tan başka hiçbir varlığın olmadığına inanması ve bunu bilmesidir.

Dâvüd-i Kayserî, daha çok *Fuşûşü'l-hikem* şerhiyle (aş. bk.) kendisinden sonraki müellif süfilere etkilemiştir. Bu şerh daha kendi döneminde Anadolu'nun dışında tanınmış, Altın Orda Devleti'nin merkezi Saray'a ulaşmış ve burada el-Emîrû'l-Kebîr Seyyid Ali el-Hemedânî

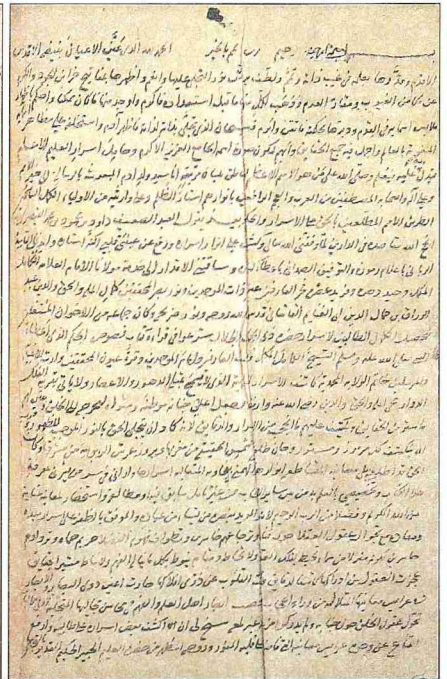
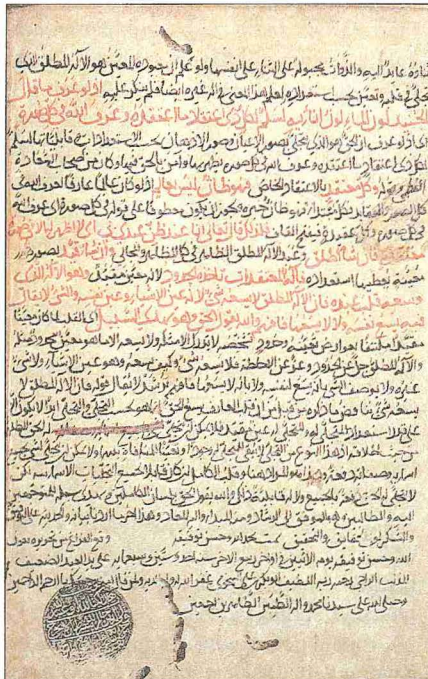
(ö. 786/1384) *Fuşûşü'l-hikem*'e yazdığı şerhte Dâvüd-i Kayserî'nin eserini esas almıştır. Anadolu sahasında ise ilk olarak Şeyh Bedreddin onun şerhine bir ta'likat kaleme almış, ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır. Molla Fenârî, Kutbuddin İznîkî, Sofyalı Bâli Efendi, Abdullah Bosnevî ve İsmail Hakkı Bursevî gibi Osmanlı âlim ve mutasavvıfları da Dâvüd-i Kayserî'nin *Fuşûşü'l-hikem* şerhindeki görüşlerinden etkilenmişlerdir. Onun bu şerhinin tesiri XX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Nitekim İzmirli İsmail Hakkı, Dârülmualimîn'de öğrenci iken *Fuşûşü'l-hikem* dersi almak isteyince hocası Ahmed Âsım Bey kendisine Dâvüd-i Kayserî'nin şerhini okuttuğunu söyler.

Dâvüd-i Kayserî'nin İranlı düşünürler üzerindeki tesiri daha büyük olmuştur. Ona ilgi duyan bu düşünürlerin ilki olan büyük Şîî kelâmcısı ve mutasavvıf Haydar el-Âmülî (ö. 787/1385'ten sonra) *Naşşü'n-nuşûş*, *Naqdü'n-nükûd fi ma'rifeti'l-vücûd* ve *Câmi'u'l-esrâr* adlı eserlerinde Dâvüd-i Kayserî'nin eserlerine sık sık atıfta bulunmuştur. İranlı filozof Molla Sadrâ Şîrâzî'nin (ö. 1050/1640) eş-Şevâhidü'r-rubûbiyye ve *el-Esfârü'l-erba'a* adlı eserlerinde Dâvüd-i Kayse-

rî'nin tesirlerini açıkça görmek mümkündür. eş-Şevâhidü'r-rubûbiyye'yi yayımlayan Celâleddin Aştîyânî, bu eserin birinci bölümünün âdetâ *Maṭla'u ḥuşûşî'l-kilem* mukaddimesinin bir şerhi olduğunu söyler. Molla Sadrâ'nın eserini şerheden Molla Hâdî-i Sebzevârî ile Molla Demâverdî de Dâvüd-i Kayserî'den etkilenen İranlı müellifler arasında sayılabilir. Dâvüd-i Kayserî Arap düşünürleri üzerinde de etkili olmuştur. XV. yüzyılda yazıldığı sanılan ve müellifi kesin olarak bilinmemekle beraber Şemseddin İbn Nasr es-Sicî'ye atfedilen *Mecma'u'l-bahreyn* adlı eserde Dâvüd-i Kayserî'nin *Fuşûşü'l-hikem* şerhinden bahsedilmektedir. Mevlevî ve Nakşibendî tarikatına mensup Abdülganî en-Nablusî ile (ö. 1791) Cezayir'in millî kahramanı Emîr Abdülkâdir de (ö. 1883) Dâvüd-i Kayserî'den etkilenen Arap müellifleri arasında sayılabilir.

Eserleri. 1. *Maṭla'u ḥuşûşî'l-kilem fi me'ânî Fusûşî'l-hikem*. Dâvüd-i Kayserî'nin en meşhur eseridir. Mukaddimesinde felsefî tasavvufun bütün meseleleri on iki bölüm halinde incelenmiştir. Müellifin "Mukaddimât" adını verdiği bu kısım, genellikle ayrı bir eser gibi değerlendirilip şerhin metninden ayrı

Dâvüd-i Kayserî'nin *Maṭla'u ḥuşûşî'l-kilem fi me'ânî Fusûşî'l-hikem* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Cürhâllı Efendi, nr. 1036)

olarak istinsah edilmiştir. Müstensihle-
rin *Risâletü'l-vücûd*, *Risâletü vahde-
ti'l-vücûd*, *el-Uşûl fi't-taşavvuf*, *Risâ-
le fi'l-gayb ve'l-âyn* gibi adlar verdik-
leri mukaddime, bazı kaynaklarla kütüp-
hane kataloglarında da ayrı bir eser gi-
bi gösterilmiştir. Dâvûd-i Kayserî eserini
İlhanlı Hükümdarı Ebû Said Bahadır
Han'ın veziri Gıyâseddin Muhammed İbn
Reşidüddin Fazlullah'a ithaf etmiştir. Bu
vezir hükümdarla birlikte 736 (1335) yı-
linda şehid edildiğine göre kitap bu ta-
rihten önce kaleme alınmış olmalıdır. Bir-
çok yazma nüshası bulunan eser mu-
kaddimesiyle birlikte ilk defa Tahran'da
(1299 hş.), ertesi yıl da Bombay'da Mir-
za Muhammed Şîrâzî tarafından taşbas-
kı olarak yayımlanmıştır. Celâleddin Aş-
tîyânî eserin mukaddimesini *Şerh-i Mu-
kaddime-i Kayserî ber Fuşûşü'l-hikem*
adıyla Farsça olarak şerhetmiştir (Meş-
hed 1385; 2. bs. Tahran 1991). 2. *Şerhu
Kaşîdeti't-Tâ'iyye*. İbnü'l-Fârîz'in *Naz-
mü's-sülûk* diye de adlandırılan *et-
Tâ'iyyetü'l-kübrâ* adlı kasidesinin şer-
hidir. Şerhin çeşitli tasavvuf meseleleri-
nin incelendiği mukaddimesi müstakil
bir eser gibi istinsah edilmiştir. *Risâle
(Kitâb) fi 'ilmi't-taşavvuf, Şeceretü'l-
yakîn fi 'ilmi't-taşavvuf* gibi adlar ve-
rilen mukaddimenin bazı bölümleri de
ayrı ayrı istinsah edilip *Merâtübü't-tev-
hîd*, *Risâletü't-tevhîd* vb. isimlerle ço-
ğaltılmıştır. Bu mukaddimesinin Arapça
metni Mehmet Bayraktar tarafından *Ri-
sâle fi 'ilmi't-taşavvuf* adıyla yayımlan-
mıştır (İFD, XXX [Ankara 1988], s. 171-215).
3. *Şerhu'l-Kaşîdeti'l-mîmiyye*. İbnü'l-
Fârîz'in *Hamriyye* olarak da adlandırıl-
an *el-Kaşîdetü'l-mîmiyye*'sinin şerhi-
dir. İlâhî aşkın ele alındığı bir mukaddi-
mesi bulunan şerh, İlhanlı vezirlerinden
Abdülkâfi b. Abdullah et-Tebrîzî'ye ithaf
edilmiştir. Eserin kütüphanelerde çeşit-
li nüshaları vardır (meselâ bk. Süleyma-
niye Ktp., Ayasofya, nr. 4075, Fâtiḥ, nr.
3964, 3965, Hâlet Efendi, nr. 888/6; İÜ
Ktp., AY, nr. 1586, 3738). 4. *Şerhu Besme-
le bi's-şüreti'n-nev'îyyeti'l-insâniyye-
ti'l-kâmile*. Abdürrezzâk el-Kâşânî'nin
*Kitâbü Te'vilâti'l-Kur'ânî'l-Ke-
rîm* adlı eserinin mukaddimesinde bes-
mele hakkında verdiği bilgilerin şerhidir
(Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1693/
16; Cârullah Efendi, nr. 2061/3; Fâtiḥ, nr.
141/2; Hekimoğlu, nr. 49/2). 5. *Nihâye-
tü'l-beyân fi dirâyeti'z-zamân*. Dâvûd-i
Kayserî bu eserinde Aristo ve Ebû'l-Be-

rekât el-Bağdâdî'nin zaman anlayışları-
nı tenkit ederek yeni bir zaman felsefe-
si geliştirmeyi denemiştir (Süleymaniye
Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1511; Esad
Efendi, nr. 1682/8). 6. *Tahkîku mâ'î'l-
hayât ve keşfü esrârî'z-zulûmât*. Dâ-
vûd-i Kayserî, Hızır'ın yaşayıp yaşama-
dığını, velî mi peygamber mi olduğunu
tartıştığı eserde Hızır'ın şariat getirme-
miş bir nebî olduğunu ve artık cismanî
bedenle bu dünyada yaşamadığını ileri
sürer. Bazı kaynaklarda ve kütüphane
kataloglarında adı *Risâle fi beyânî aḥ-
vâlî'l-Hızır* olarak geçen eserin bir nü-
shası Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde (nr.
2687/2), diğer bir nüshası Princeton Üni-
versitesi Kütüphanesi'ndeki Garrett Col-
lection'u içinde (nr. 731) bulunmaktadır.
Sekiz rakattan ibaret olan risâle Meh-
met Bayraktar tarafından *Hayat Suyu-
nu İncelemek ve Karanlıkların Gizli-
liklerini Açığa Çıkarmak* başlığıyla ter-
cüme edilmiştir (Kayserili Dâvûd içinde,
s. 45-63). 7. *Keşfü'l-hicâb 'an kelâmi
Rabbî'l-erbâb*. Müellif, Allah'ın kelâm
sıfatını ele aldığı bu eserinde Mu'tezile,
Hanbeliyye ve Kerrâmiyye mezhepleri-
nin konuyla ilgili görüşlerini özetledik-
ten sonra bunları tenkit etmiş, daha son-
ra kendi vahdet-i vücûd anlayışı çerçe-
vesinde konuyla ilgili yeni yorumlar ve
görüşler ortaya koymuştur (Süleymani-
ye Ktp., Esad Efendi, nr. 1682/8; Lala İs-
mail, nr. 714/5). 8. *Esâsü'l-vahdâniyye
ve menba'u'l-ferdâniyye*. Eserde vah-
det-i vücûd nazariyesi açısından vah-
det-kesret meselesi ele alınmıştır (Be-
yazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr.
1814/3).

Bazı kaynaklarda Dâvûd-i Kayserî'ye
nisbet edilen *Şerhu 'Ankâ'i muḡrib*
(Massignon, IV, 42), *Şerhu Menâzili's-
sâ'irîn* (Brockelmann, GAL Suppl., II, 323;
Osmanlı Müellifleri, I, 68), *Şerhu'l-es-
mâ'î'l-ḥüsnâ* (Defter-i Kütübhanê-i Köp-
rülü Mehmed Paşa, s. 148), *Risâletü'l-irâ-
de* (Defter-i Kütübhanê-i Süleymâniyye,
s. 18), *Risâletü'l-mermûze* (Massignon,
IV, 42), *Şerhu Kitâbi'l-Hucûb* (Massig-
non, IV, 42) adlı eserlerin Dâvûd-i Kay-
serî'ye ait olup olmadığı henüz kesinlik
kazanmamıştır. *Şerhu 'Arûzi'l-Endelü-
sî, Kurretü'l-ayni's-şühûd, Şerhu Ha-
dişî'l-erba'in, Şerhu'l-Ferâ'iz* adlı eser-
lerin ise ona ait olmadığı bilinmektedir.
Dâvûd-i Kayserî üzerine Mehmet Bayrak-
tar tarafından bir doktora çalışması ya-
pılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA:

Dâvûd-i Kayserî, *Maṭla'u ḥuşûşî'l-kilem*
(nşr. Mirza Muhammed Şîrâzî), Bombay 1300,
s. 306-309; a.mlf., *Nihâyetü'l-beyân fi dirâye-
ti'z-zamân*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr.
1682/8, vr. 68^b vd.; Aşıkpaşazâde, *Târiḥ*, s.
42-43, 199-200; Taşköprizâde, *eş-Şekâ'îk*, s.
7, 8; Süleyman el-Kefevî, *Ketâ'ibü a'lamî'l-
aḥyâr min fuḳahâ'î mezhebi'n-Nu'mân el-
muḥtâr*, İÜ Ktp., AY, nr. 2345, vr. 192^b; Meccî,
Şekâik Tercümesi, s. 27; Hoca Sâdeddin, *Tâ-
cû't-tevârîḥ*, I, 43; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp.,
TY, nr. 5959, vr. 14^b; Defter-i Kütübhanê-i Köp-
rülü Mehmed Paşa, İstanbul 1311, s. 148; Def-
ter-i Kütübhanê-i Süleymâniyye, İstanbul 1311,
s. 18; Sicill-i Osmânî, II, 323; Osmanlı Müel-
lifleri, I, 67-69; W. Ostwald, *Der Energetische
Imperativ*, Leipzig 1912; Brockelmann, GAL, II,
231, 299; Suppl., II, 323; Hediyyetü'l-'ârifîn,
I, 361; Sartori, *Introduction*, III/1, s. 626; Uzun-
çarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 227; H. Corbin, "La
Philosophie islamique depuis la mort d'Aver-
roes jusqu'à nos jours", *Histoire de la philo-
sophie islamique*, Paris 1974, III, 1289; a.mlf.,
Corps spirituel et terre céleste, Paris 1979, s.
139; L. Massignon, *La Passion d'al-Hosayn Ibn
Mansour al-Hallâj*, Paris 1975, IV, 42; Mehmet
Bayraktar, *La Philosophie mystique de la re-
ligion chez Dâvûd de Kayserî* (doktora tezi,
1978), Paris, Sorbonne; a.mlf., *Kayserili Dâ-
vûd (Dâvûdu'l-Kayseri)*, Ankara 1988; Hüse-
yin G. Yurdaydın, *İslâm Tarihi Dersleri*, Anka-
ra 1982, s. 100; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı
Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 68; Bursalı Meh-
med Tâhir, "Terâcim-i Ahvâl: Dâvûd-i Kay-
serî", *SM*, VI/134 (1326), s. 55 vd.; A. Turan
Akbulut, "Dâvûd-i Kayserî", *İslâm Medeniye-
ti Mecmuası*, IV/3, İstanbul 1980, s. 61-83; İz-
mirli İsmail Hakkı, "Âsım Bey", *İTA*, I, 583.

MEHMET BAYRAKTAR

DÂVÜD b. MUHABBER

(داود بن المحبر)

Ebû Süleymân Dâvûd

b. el-Muhabber b. Kahzem et-Tâî
(ö. 206/821)Akla dair uydurma rivayetleri
topladığı eseriyle tanınan muhaddis.

es-Sekaffî, el-Bekrâvî ve el-Basrî nis-
beleriyle de anılmaktadır. Dedesi Kah-
zem'in İsfahan fethi sırasında esir alın-
dığı ve sahâbî Ebû Bekre es-Sekaffî'nin
kölesi olduğu söylenmektedir. Hayatı
hakkında yeterli bilgi bulunmamakta,
babasının ve dedesinin zayıf birer râvî
oldukları bilinmektedir. Dâvûd b. Muhab-
ber babasından başka Hammâd b. Se-
leme, Hammâd b. Zeyd, Şu'be b. Haccâc
ve Halîl b. Ahmed gibi âlimlerden fayda-
lanmıştır. Kendisinden de Fazl b. Sehl
el-A'rec, Hâris b. Ebû Üsâme gibi mu-
haddisler rivayette bulunmuşlardır.